

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Šikana v prostředí základní školy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Mgr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

Vypracovala:

Simona Pokorná

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Šikana v prostředí základní školy zpracovala samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne

Pokorná Simona

Poděkování

Děkuji panu [prof. PhDr. Pavlu Mühlpachrovi, Ph.D.](#) za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat Mgr. Radimu Vykoukalovi za velmi užitečnou pomoc při zpracování praktické části mé bakalářské práce.

Děkuji také celé své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Obsah

Úvod	2
I. Vymezení sociálně patologických jevů	3
1.1. Definice pojmu	3
1.2. Patologické jevy vyskytující se na základních školách	3
II. Šikana jako jeden z patologických problémů na základních školách	8
2.1. Pojem šikana	8
2.2. Výskyt šikany	9
2.3. Druhy šikany	10
2.4. Projevy šikany	11
2.5. Směry šikany	13
III. Aktéři šikany	16
3.1. Agresor (iniciátor šikany)	16
3.2. Oběť	18
IV. Vývojová stádia šikany	20
4.1. Fáze Ostrakismus	20
4.2. Fyzická agrese a psychická manipulace	21
4.3. Vytvoření jádra	22
4.4. Vytvoření norem	24
4.5. Fáze totality	25
4.6 Následky šikany	28
V. Řešení a prevence šikany	30
5.1. Řešení šikany	30
5.2. Primární prevence šikany	32
5.3. Organizace zabývající se šikanou	34
VI. Výzkumná část	37
6.1 Hypotézy	37
6.2 Výsledky dotazníkové metody	38
6.3 Ověření hypotéz	45
Závěr	46
Resumé	48
Anotace	48
Seznam použité literatury	49

Úvod

Šikana je v dnešní době stále častěji užívaným slovem. Setkáváme se s ní v různých sférách i oblastech života. Nezáleží na tom, jakého jsme pohlaví, rasy, sociální třídy, jaký máme vzhled, povolání nebo inteligenci. Může se nám stát, že se sami staneme obětí šikany, nebo naše dítě přijde domů ze školy s roztrženou bundou a my si všimneme, že něco není v pořádku. Prostě nás dnes šikana může potkat kdekoliv a kdykoliv, stačí prostě být v nesprávný čas na nesprávném místě.

Šikana v prostředí základní školy. Jistě se mnou bude spousta lidí souhlasit, že téma šikana je v dnešní době stále častěji se vyskytující patologický jev. Každý, kdo měl to „štěstí“ se setkat se šikanou, může s jistotou říct, že je to velmi závažný problém, který nikdy nesmíme podceňovat. Včasné odhalení a správné řešení šikany je tím nejdůležitější a nejsložitějším problémem.

Položme si pár otázek. Proč je šikana na školách stále častěji vyskytujícím se jevem? Proč agresivita aktérů šikany je někdy opravdu neuvěřitelná? Má na tohle všechno vliv výchova a dnešní životní styl dětí i dospělých? Může se tohle vše nějak změnit?

Právě díky těmto otázkám jsem si téma Šikana o prostředí základní školy vybrala pro svoji bakalářskou práci. Chtěla bych poukázat na závažnost tohoto problému. Popsat, jak správně bychom měli šikanu řešit. Jak bychom se měli postarat o oběti šikany a hlavně jak se možné šikaně předejít. Nikdy mi agrese mezi dětmi nebyla lhostejná. S případy šikany jsem se již několikrát setkala. Je jedno, jestli to bylo v rámci praxe na střední škole nebo z vyprávění od školního metodika prevence. Nikdy jsem nepochopila, proč se k sobě lidé chovají tak agresivně.

Sice ještě nejsem matkou, ale naprosto chápu obavu některých rodičů budoucích prvňáčků. Říkají si „co když naše dítě kolektiv nepřijme?“ „Co když mu budou nějak ubližovat?“ Zase na druhou stranu jsou rodiče, které si nikdy nepřiznají, že se to může stát i jejich dítěti. Proto často neví, jak se mají chovat, když zjistí, že jejich dítěti někdo ubližuje. V některých případech si rodiče nepřiznají, že je jejich dítě šikanováno. Tyto situace mohou skončit i tragicky.

I. Vymezení sociálně patologických jevů

1.1. Definice pojmu

Sociální patologie

Jedná se o negativní jevy, které se vyskytují ve společnosti. V dnešní době se často užívá termín sociální deviace.

Sociální deviace

„Odchylka chování v mezilidských vztazích, nedostatečná sociální zralost“ (Hartl, Hartlová, 2009, s.110).

Pojem vznikl na začátku 20. století. Jedná se o chování jednotlivce nebo skupiny lidí, které porušuje sociální normu. Je to tedy jistá odchylka od normy. Tato odchylka může být buď negativní, ale také pozitivní.

1.2. Patologické jevy vyskytující se na základních školách

a) Záškoláctví

Určitě se mnou budete souhlasit, že je to jeden z nejvážnějších problémů jak základního, tak i středního školství. **Jedná se o úmyslné zameškávání školního vyučování.** Nejčastější příčiny záškoláctví je nechuť ke školní práci, porucha vztahů mezi dětmi, strach ze školy, popř. z učitele, strach ze šikany, rodinné problémy, školní fobie.

Záškoláctví můžeme dle Martínka rozdělit

- záškoláctví impulzivního charakteru (neplánované)
- záškoláctví plánované, účelové

Při řešení záškoláctví by neměl chybět – školní metodik prevence, školní psycholog, výchovný poradce. Problematiku záškoláctví také řeší pedagogicko-psychologická poradna, středisko výchovné péče, oddělení sociálně právní ochrany dětí a policie ČR.

b) Krádeže

O pravé krádeži hovoříme tehdy, když dítě či mladistvý odcizí nějaký předmět vědomě a plně si při tom uvědomuje nesprávnost svého chování. (Martínek, 2009).

Někdy se ale setkáváme s příležitostným a ne zcela uvědomělým zcizením nějakého předmětu. Jednoduše řešeno dítěti se líbí hračka jeho kamaráda, tak si ji prostě vezme. Neuvědomuje si, že to není správné. V tomto případě bychom měli dítěti v klidu vše vysvětlit, NIKOLIV TRESTAT.

Tabulka 1 Statistika krádeží dětí a mladistvých

ROK	2005	2006	2007	2008
Děti	3643	3292	3040	2983
Mladiství	5108	5084	5795	7969

Zdroj: Policie ČR

c) Tabakismus (kouření)

Dalším a často vyskytujícím se patologickým jevem je kouření. U nás je kouření legální od 18 let. Děti a mladiství se ale cítí být dospělí dříve a tak prostě kouří. Děti začínají kouřit z různých důvodů. Některé děti chtějí svoji nezávislost ukázat rodičům, jiné začínají kouřit jen proto, že kouří i jeho kamarádi. Bohužel „dětí kuřáků“ je čím dál více, neodradí je ani preventivní programy proti kouření.

Podle průzkumu Úřadu pro kontrolu tabáku okusilo 78% kuřáků první cigaretu již před 18 rokem a dokonce 53% před dosažením 15 let věku.

Aktivně v ČR kouří asi 2 300 000 lidí z toho je zhruba 250 000 dětí a mladistvých do 18 let. (Zdroj: www.kurakovaplice.cz)

d) Užívání marihuany

Marihuana je nejrozšířenější nelegální drogou ve světě i u nás. Marihuana je termín používaný k označení sušených květů, semen a listů indického konopí. Tato droga má negativní fyzické i psychické účinky, např. zvýšení srdečního tepu, sucho v ústech, změna ve vnímání času, prostoru.

Podle výzkumu Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách bylo zjištěno, že v roce 2007 mělo 20,7 % školáků do 13-ti let zkušenost s kouřením marihuany. (Zdroj: www.kurakovaplice.cz)

Důvody proč děti a mladiství okusí drogu (kolektiv autorů sdružení SANAMIN)

- chtějí zapadnout do kolektivu
- snaží se uniknout od reality
- chtějí zahnat nudu
- experimentují
- snaží se být dospělými

e) Agrese

„ Útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu“
(Hartl, Hartlová, 2009, s. 22).

Směry agrese

- a) agrese vybitá na neživém předmětu
- b) agrese vybitá na zvířeti
- c) autoagrese - agrese směřující vůči sobě samému - sebepoškozování
- d) fyzické týrání
- e) psychické týrání

Ráda bych Vás seznámila s příběhem Evy, která sebepoškozováním trpěla. Tento příběh jsem získala od školního metodika prevence na základní škole, kde působím jako učitelka.

Eva to neměla v životě moc jednoduché. Od narození trpěla vrozenou srdeční vadou. Toto onemocnění ji nedovolovalo vést běžný život. Nemohla sportovat, rodiče ji nepouštěli ven samotnou. Eva byla dokonce i osvobozena z tělesné výchovy. Rodiče se o Evu velice báli, nedovolili ji, aby se účastnila „běžného“ života. Nechtěli, aby si sama hrála se svými vrstevníky. Prostě ji moc milovali, a báli se, aby o ni nepřišli. Díky tomu, že Eva nemohla mít kamarády, byla velmi citově závislá na matce i otce.

V deseti letech ji zemřela matka na rakovinu. Smrt matky nesla velice špatně, velkou oporou jí byl otec. Když bylo Evě třináct let, otec se znovu oženil. Eva to od něho chápala jako zradu,

myslela si, že jí už nemá rád. Navíc Eva se svojí nevlastní matkou vůbec nevycházela. Ta však svojí nevlastní dceru milovala, jako by byla vlastní. Hádky mezi ní a „macechou“ byly čím dál častější. Díky tomu, že otec stál na straně své nové manželky, začala se hádat i s otcem. Dospělo to až do té fáze, že s rodiči vůbec nekomunikovala. A pokud ano, tak se s matkou i otcem jen hádala.

Ani ve třídním kolektivu nebyla moc oblíbená. Vzhledem k tomu, že nenosila zrovna nejmodernější oblečení a neúčastnila se nejrůznějších sportovních aktivit, ji holky mezi sebe vůbec nepřijaly. Eva se také snažila být dobrá v učení, snažila se alespoň takto vynikat. Myslela si, že když bude mít samé jedničky, bude jí mít tatínek a nová maminka raději. O to těžce nesla svoje školní neúspěchy. Na Evu toho bylo prostě moc, navíc se neměla komu svěřit. Eva začala trpět silnými depresemi. Deprese mívala čím dál častěji. Asi právě proto jednou zničehonic sáhla po nůžkách a pořezala se na ruce. „Krev mi sice tekla, ale nebolelo to, spíše jsem se cítila mnohem lépe“. Moc se jí prý ulevilo a tak začalo její sebepoškozování. Od té doby pokaždé, když měla nějaký problém, pořezala se! Jizvy na ruku skrývala do dlouhých rukávů. V zimě to nebylo nikomu divné, hůře se jizvy maskovaly v létě. Jednoho dne si jejích jizev všiml otec, utěšila ho výmluvou, že se někde venku škrábla o větev.

Jizev Evě stále přibývalo, začala se řezat i na nohách. Později nůžky vyměnila za zapalovač. Pocit, že si mohla sama ublížit, ji vždy naplnil. Bohužel takto řešila všechny svoje problémy. Jednou se hrozně pohádala s otcem. Stres vyřešila tak, že si způsobila dost ošklivé poranění na noze a velké popáleniny na ruce. Příznává, že tohle ji opravdu bolelo, ale uspokojilo ji to a problém byl díky tomu podle ní vyřešen. Zranění na noze se ale vůbec nehojilo. Začalo ji hnisat. Do rány se jí zřejmě dostala infekce. Eva měla otravu krve a musela vyhledat lékaře. Ten se samozřejmě zajímal, jak se to Evě stalo. Snažila se mu lhát, protože se za svůj problém velice styděla. Jenže když lékař uviděl všechna její zranění a jizvy, vše mu bylo jasné. Nakonec se Eva přiznala, že již půl roku řeší svoje problémy, stres i deprese tím, že se sebepoškozuje. Na jednu stranu se Eva za svůj problém moc styděla, na stranu druhou byla ráda, že v tomto problému už není sama. Lékaři kontaktovali jejího otce. Ten si uvědomil, že se dceři poslední dobou moc nevěnoval a pochopil, že na problému nese také svoji vinu. Lékaři jí vyléčili všechna zranění. Začala docházet ambulantně k psychiatrovi a chodila také na skupinové terapie. Tam se učila přijímat život takový, jaký je, zvládat stres a ovládat emoce a hlavně se učila mít ráda sama sebe. Díky terapii Eva začala vnímat svět jinak. Našla si nové kamarádky. Vztah s otcem i macechou se zlepšil. Eva se dostala na své vysněné gymnázium. Prostě změnila svůj život od základů a říká: „I když to chvíli trvalo, dnes jsem opravdu šťastná“.

Dělení agrese (Martínek, 2009)

- přímá a nepřímá
- fyzická a verbální
- emoční, frustrační a instrumentální

Agresivita

Nejčastěji definujeme jako tendenci (sklon) k agresivnímu jednání. Bývá vnímána jako osobní predispozice, která se může, ale nemusí projevit.

f) Rasismus

„Soubor projevů směřující k potlačení zájmů a práv menšin“ (Miovský, 2010, s. 76). Rasismus se na školách může projevovat i ve formě exkluze - vyloučení jedince z nějaké aktivity nebo společnosti. Nejvíce jsou ohroženi jedinci jiného národu, etnického původu, jiné kultury, barvy pleti aj.

g) Sebevražedné chování

„Sebevražda (suicidium) porucha pudu sebezáchovy, úmyslné ukončení vlastního života“ (Hartl, Hartlová, 2009, s. 525)

Tento sociálně patologický jev není mezi dětmi a mládeží tak častý, ale přesto se objevují případy, kdy dítě dobrovolně ukončí svůj život. Důvodem proč dítě spáchá sebevraždu, může být vlastně cokoliv. Nejčastější důvodem jsou rodinné důvody, partnerské vztahy, problémy ve škole, šikana, znásilnění.

Druhy sebevražd (Kohoutek, 2003)

- suicidální pokus
- suicidium (bilanční sebevražda, účelové suicidální jednání, zkratkové jednání)

Tabulka2: Počet dokonalých sebevražd u dětí a mladistvých (zdroj Policie ČR)

	do 15 let	15 - 18 let	18 - 20 let
2002	3	22	33
2003	6	17	35
2004	6	26	27
2005	4	15	33
2006	5	24	28

II. Šikana jako jeden z patologických problémů na základních školách

2.1. Pojem šikana

CHICANE - Tento pojem pochází z francouzštiny a znamená obtěžování, týrání, pronásledování, agrese, sužování. První, kdo veřejně vystoupil s pojmem šikana, byl pražský psychiatr Petr Příhoda. Ten se nebál před listopadem 1989 veřejně promluvit o šikaně, která se objevovala mezi vojáky socialistické armády. Proto je Příhoda považován za zakladatele pojmu šikana.

Existuje spousta definic šikany, pro srovnání uvedu tři definice a to:

dle Koláře, kterou uvádí v knize Bolest šikanování - „**šikana je, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci**“ . (Kolář, 2001, s. 27)

Pedagogický slovník definuje šikanu jako „**tělesné, psychické nebo kombinované ponižování popřípadě týrání jedinců jinými, nejčastěji ve vrstevnických skupinách. Původci šikany bývají jedinci tělesně silnější, starší, vyspělejší či v početní přeaze**“ (Hartl, Hartlová, 2009, s. 591)

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrášovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedince nebo skupinou vůči jedinci nebo skupině žáků, kteří se neumí, nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bytí, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i slovní útoky v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. (Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, 2000)

Příznaky šikany

- za dítětem nepřichází domů kamarádi
- dítě nemá kamaráda
- dítě není zváno na návštěvu k jinému kamarádovi
- nerado chodí do školy
- nemá chuť k jídlu
- ze školy chodí hladové (je možné, že mu agresoři snědli nebo zničili svačinu)
- usíná s pláčem, má neklidné spaní
- zhoršení školního prospěchu
- odmítá svěřit se, co ho trápí
- žádá opakovaně peníze na svačinu (může se stát, že dítě doma peníze ukradne)
- stěžuje si na neobvyklé bolesti břicha, hlavy
- často chodí domů např. s roztrženou bundou, mikinou

2.2. Výskyt šikany

Šikana je všudypřítomná a může nás provázet celý život. Začíná v rodině např. mezi sourozenci. Dále pokračuje ve všech školních zařízeních (bullying). Šikana se může (a často se i objevuje) na vojně. Často slyšíme o mobbingu – šikana mezi pracovníky a bossingu – šikana nadřízeného vůči některému z podřízených. Šikana se může objevit i mezi nájemníky bytu, v nemocnicích, ve sportovních zařízeních, na úřadech, ve vězení atd. Kolář ve své knize Bolest šikanování uvádí i případ, že dědečkové utloukli v domově důchodců seniora jen proto, že měl jiný názor než oni.

Ano šikana nás může potkat opravdu kdykoliv a kdekoliv. Můžeme se stát sami oběťmi šikany, naše dítě může přijít a roztrhanou bundou ze školy a tvrdit, že byl jen nešikovný. V zaměstnání nám šéf může dávat nesplnitelné úkoly. Je jen na nás, jak se k tomu postavíme, jestli si necháme ubližovat nebo jestli požádáme okolí o radu. Pokud se dostaneme do situace, že nás o pomoc někdo poprosí nebo uvidíme, že našemu dítěti někdo ubližuje, určitě bychom neměli dělat, že se nás tento problém netýká, ale raději podat pomocnou ruku dokud není pozdě.

2.3. Druhy šikany

Členění šikany (Kolář, 2001)

- fyzické a verbální
- přímá a nepřímá
- aktivní a pasivní

Pro lepší názornost uvedu **Klasifikaci typů šikany**, kterou uvádí Kolář ve své knize Bolest šikanování.

- **Fyzické přímé aktivní** - Útočníci oběť věsí do smyčky, škrtí, kopou, fackují
- **Fyzické aktivní nepřímé** – "Kápo" pošle "nohsledy" aby oběť zbili. Oběti jsou ničeny věci
- **Fyzické pasivní přímé** – Fyzické bránění oběti v dosahování jejich cílů. Např. Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do své lavice
- **Fyzicky pasivní nepřímé** – Agresor odmítne oběť na její požádání pustit třeba na záchod
- **Verbální aktivní přímé** – Nadávání, urážení, zesměšňování
- **Verbální aktivní nepřímé** – Rozšiřování pomluv
- **Verbální pasivní přímé** – Neodpovídání na pozdrav, otázky
- **Verbální pasivní nepřímé** – Spolužáci se nezastanou oběti, je-li z něčeho nespravedlivě obviněna

Druhy šikany dle délky trvání (Elliotová, 2000)

- krátkodobé
- dlouhodobé

Speciální druhy šikany

V dnešní době je hodně rozšířená **kyberšikana**. Jedná se takový druh šikany, kdy agresor k obtěžování oběti používá elektronických prostředků (počítač, mobilní telefon). Agresor vystupuje většinou anonymně. Výzkumy se shodují, že přibližně 40% obětí kyberšikany se nikdy nedozví, kdo je šikanoval.

Projevy kyberšikany (Vágnerová, 2009)

- dítěti se někdo snaží přes internet ukrást osobní data
- agresor zasílá oběti urážlivé a obtěžující emaily
- na webové stránky umísťuje urážlivé fotografie, videa, vtipy
- napadá oběť na komunikativních webech a diskusních fórech

Problém kyberšikany jsem již jednou řešila se školním metodikem prevence na základní škole, kde působím jako učitelka. Byla jsem přizvána jako zapisovatelka do výchovné komise, která se měla zabývat právě kyberšikanou, která se vyskytla v jedné osmé třídě.

Obětí kyberšikany se stala dívka, která do třídy nikdy moc nezapadla. Asi to bylo z důvodu její velké snaživosti. Získala nálepku třídní „šprtky“.

Dívka měla být kyberšikanována na jednom komunikačním webu. Její spolužačky ji nevhodně a vulgárně urážely. Padaly i věty jako „Ta smradlavá šprtka by měla chcípnout“.

Dívka se s problémem svěřila svým rodičům a ti informovali školu. Školní metodik prevence zahájil řešení případu. Vyslechl oběť a následně i agresory. Byla sestavena výchovná komise, která rozhodla o potrestání agresorů. Ti se museli oběti veřejně omluvit a byla jim udělena důtka ředitelky školy.

Šikana versus teasing

Někdy se setkáváme s případy, že okolí považuje za šikanu něco, co ve skutečnosti šikanou není. Tomuhle říkáme teasing. Je to chování, které šikanu zdánlivě připomíná.

Jde o nevinné škádlení mezi dětmi. Tak například na druhém stupni základní školy chlapci často děvčata provokují a škádlí jen proto, že se jim líbí. Dívky se většinou tomuto chování smějí a není jim nepříjemné.

2.4. Projevy šikany

Někdy je pro pedagoga opravdu těžké rozpoznat, zda se jedná o šikanu, či nikoliv. A přitom jedině včasné a správné řešení šikany oběť může zachránit od dalšího ubližování a trápení. Kolář ve své knize Skrytý svět šikanování rozděluje projevy šikany na **fyzická agrese a používání zbraní, slovní agrese a zastrašování zbraněmi, krádeže, ničení a manipulace s věcmi a násilné a manipulativní příkazy.**

Autor zde uvádí příklady, jakým způsobem agresori páchají své činy. Z některých případů, člověka až zamrazí nad pomyslením, že se tyto případy někdy opravdu staly.

a) Fyzická agrese a používání zbraní

- oběť je věšena na lustr
- agresor oběť škrtní provazem, šálou
- oběť je dušena polštářem, ručníkem
- agresori se zcela vážně pokouší vyhodit oběť z okna
- oběť je pořezána nožem
- oběť je vystavena hromadnému kopání
- agresori oběti ostříhají vlasy (nebo opálí)

b) Slovní agrese a zastrašování zbraněmi

- oběti je vyhrožováno zabitím, mučením
- oběť je zastrašována skutečnou zbraní, plynovou pistolí, vystřelovacím nožem
- oběti je nadáváno (Ty svině.....)
- agresori oběť někdy zastrašují i anonymně např. po telefonu
- agresori urážejí rodiče oběti
- vysmívají se handicapům dětí, neúspěchu, chybám, trápení

c) Krádeže, ničení a manipulace s věcmi

- agresori berou oběti peníze
- trhají a ničí oblečení
- přivlastňují si nejrůznější věci oběti
- agresor donutí oběť, aby mu dala svoji svačinu
- agresori na oběti plivou nebo nalévají vodu do bot

d) Násilné a manipulativní příkazy

- agresori nutí oběť, aby jim čistila boty
- oběť je donucena klečat před agresory a prosit o milost
- je donucena nosit ponižující ceduli
- oběť je nucena vykonávat práci za agresora (např. domácí úkol)
- oběť je nucena plnit nejrůznější nesmyslné a nesplnitelné úkoly

2.5. Směry šikany

Určitě se shodneme na tom, že šikana v prostředí základní školy nemusí znamenat to, že žák trápí jiného žaka. Šikana může mít i jiné směry, může existovat v jiných formách.

a) Učitel x žák

V tomto případě učitel nemá se žákem dobré vztahy. Stává se, že žák učitele (mnohdy neúmyslně) provokuje. Pedagog má sklony vidět žaka jen v tom špatném světle, při zkoušení mu dává schválně těžší otázky, hodnotí ho přísněji.

Podle mého názoru je toto chování ze strany učitele krajně neprofesionální. Každé dítě má určitý charakter. Ať už je žák dobrý nebo špatný, pedagog by mezi dětmi neměl dělat rozdíly. Přece nemůže učitel chtít mít plnou třídu jen hodných dětí. V každé třídě se najde nějaké to „kvítko“. Je jen na učiteli, jak se k tomu postaví, jaký si ve třídě sjedná pořádek a jakou bude mít autoritu.

b) Žák x učitel

Možná se někomu bude zdát tento směr nepravděpodobný. Ale zamysleme se nad tím, učitel je ve třídě sám, proti němu je např. dvacet dětí. „Nastávají zde ale poměrně často situace, kdy ho žáci provokují, naschvál jej vyrušují, což on chápe nepříjemně“ (Martínek, 2009, s. 112).

Studie prokázaly, že existují dva typy učitelů, které mají sklony k tomu, aby se staly terčem šikany ze strany žáků. Tím prvním jsou většinou ženy učitelky, které na sebemenší podnět reagují vznětlivě. Vyprovokovat je, je velmi snadné. Žáků tím dávají najevo, že na jejich provokace reagují. Toho děti využijí a svoje provokace stupňují.

Druhým typem jsou učitelé, kteří se nějakým způsobem odlišují od ostatních. Mají například „nemoderní“ brýle, jsou silnější postavy, či se jinak oblékají atd. Z toho důvodu se mohou často stát terčem posměšků a nadávek ze strany žáků. Namalují na dveře od WC zesměšňující obrázek daného učitele, vymýšlejí nejrůznější přezdívky aj.

c) Rodič x učitel

I. tento směr je poměrně častý. Dopouštějí se ho rodiče, kteří si myslí, že jim škola musí vždy vyjít vstříc. Hlavním problémem je, že jim chybí respekt ke škole jako instituci i k samotnému učiteli.

V tomto případě říkám, že někteří rodiče si myslí, že škola bude děti nejen učit, ale především i vychovávat. Tohle je ale hlavně úkol rodičů. Pokud rodiče nenaučí dítě slušnému chování a jisté zodpovědnosti, učitel jen těžko co zmůže.

d) Učitel x rodič

Terčem šikany se v tomto případě stávají tzv. spolupracující rodiče problémového dítěte. Jednoduše řečeno, pokud se školou řeší vzniklý problém, může se stát, že učitel získá pocit nadvlády na rodiči.

„Pokud se setkáme ve škole se spolupracujícím rodičem problémového dítěte, snažíme se jej povzbuzovat. Nepotřebuje od učitele vědět, že jeho dítě má potíže, potřebuje především oporu“. (Martínek, 2009, s. 114)

e) Učitel x učitel

Tento typ šikanování probíhá v učitelském sboru. Odborně ho nazýváme mobbingem. K mobbingu dochází zpravidla ve dvou případech.

V tom prvním může nastat situace, kdy do zajatého pedagogického sboru přijde nový učitel. Učitel, který je ambiciózní, kreativní, má spoustu nápadů na nové vyučovací metody. Proto se může stát, že jej ostatní kolegové nepřijmou mezi sebe. Tyto případy se stávají většinou mezi starší generací. Zkušené učitelé přece nemohou svolit k tomu, aby je mladší kolega učil, jak mají učit.

Druhá situace se může stát, pokud dojde k tzv. omlazení učitelského sboru. Mezi pedagogy zůstane jen pár starších učitelů. Zbytek jsou mladí učitelé, kteří používají nové vyučovací metody. Takové metody starší generace nezná a většinou se je ani nechce naučit natož praktikovat. Mohou se tedy objevit případy, kdy starší generace je mladší generací vytlačena do ústraní. Objevují se i případy kdy mladí učitelé své starší kolegy zesměšňují a urážejí před dětmi. Tohle vše může mít za následek, že starší pedagogové nebudou mít před dětmi žádnou autoritu a úctu.

f) ředitel x učitel

V tomto případě se jedná o tzv. bossing. Tato forma šikany se projevuje tak, že si ředitel pro pedagogy vymýšlí nesplnitelné úkoly. Může se projevovat i vulgárními nadávkami na adresu učitele, zesměšňováním před ostatními kolegy a neustálým dokazováním jeho neschopnosti.

Helmut Erb, 2000 ve své knize *Násilí ve škole a jak mu čelit* uvádí deset „zajímavých“ způsobů řešení šikany.

- přihlížet šikaně
- nepoužít násilí
- násilí opětovat
- přivolat pomoc
- zajistit si společný odvoz (autor uvádí, že nemáme jezdit s opilým řidičem)
- zorganizovat odpor
- prokázat civilní odvahu
- učinit oznámení
- přimět k zásahu odbor sociální péče, policii a jiné instituce

III. Aktéři šikany

3.1. Agresor (*iniciátor šikany*)

Šikanující agresor bývá zpravidla fyzicky silný, neukázněný, necitlivý až bezohledný. Často nemá dostatečně vyvinuté sebevědomí, proto za svoje chování necítí vinu. Takový člověk má velkou potřebu prosadit se. K tomu si vybírá nešťastný způsob a to agresivitu. V intelektuální stránce bývá podprůměrným či méně úspěšným žákem.

Agresoři pocházejí z rodiny, kde není důsledná výchova nebo je naopak až moc přísná. Děti chybí uznání láska a často se chovají agresivně právě proto, že to vidí u svých rodičů. Jsou známy případy, kdy rodiče k agresivnímu chování jejich dítěte byli až moc tolerantní a mnohdy toto chování podporují. Tito rodiče ve výchově používají tělesné tresty, proto se nemůžeme podívat tomu, že se jejich dítě chová vůči okolí tak agresivně.

Iniciátor šikany považuje svoje oběť za někoho méněcenného nebo někoho, kdo si nezaslouží uznání a nikdo na ni nemusí brát ohled. Přesně podle toho se agresor k oběti chová.

Typologie agresorů (Martínek, 2009)

a) agresor hrubý, fyzický

Agresor k týrání své oběti používá fyzické převahy a síly. Oběti agresor bije, pálí, škrtí. Má zkrátka radost z jejich utrpení. Často se jedná o člověka, který doma od svých rodičů zažívá podobné chování. I za malé prohřešky bývá tvrdě trestán a to většinou bytím či tvrdými zákazy.

b) agresor jemný, kultivovaný

Tento typ agresora se k dospělým lidem (především učitelům) chová velice slušně. Vždy rád pomůže, poradí. V očích učitele je prostě slušný a hodný žák, který by nikomu nedokázal ublížit. Jakmile ale dospělá osoba opustí třídu, dopouští je tvrdé šikany. Smutné je, že nikdy neublíží sám. Stojí v pozadí, má své pomahače, kteří plní jeho rozkazy. Pokud dojde k vyšetřování, staví se do pozice „Já nic, to všechno oni“. Objevují se i případy, kdy si učitel tohoto agresora vybral jako pomocníka při vyšetřování, aniž by tušil, že právě on je hlavním

aktérem šikany. Tímto se samozřejmě vyšetřování znehodnotí a nikdy se nemůže dospět ke správnému závěru.

Tento agresor pochází většinou z rodiny, kde rodiče vládnu opravdu tvrdou rukou a jejich výchova často připomíná vojenský dril. Díky této výchově dítě prožívá jisté napětí, které si musí někde kompenzovat.

c) agresor srandista

I tato osoba je vyučujícím celkem příjemná. Ve třídě zaujímá roli třídního šaška. Pokud je agresor přistižen učitelem u šikany brání se slovy „ Pane učiteli to byla jenom sranda“. Ostatní spolužáci vše potvrdí, přirozeně se bojí, aby příště nebyli obětí právě oni. Učitel většinou reaguje na situaci slovy „Tak už to víckrát nedělej“ a tím je situace vyřešena. Tento agresor pochází z rodiny, kde je dítě vedeno k volnosti, důležitým věcem často nepřikládají žádný význam.

d) agresor spouštějící ekonomickou šikanu

Jde o děti, jejichž rodina je velmi silně materiálně zajištěna. Rodiče svoje děti podporují, chtějí, aby jejich potomek byl nejlepší a to za každou cenu. Jednoduše řečeno, tito agresori mají vše, nač si pomyslí. Všechny tyhle materiální věci ale bohužel nahrazují cit, lásku a opravdové rodičovské souznění. Hlavním problémem je, že tyto děti nedokážou po ničem toužit. Např. Dítě chce nejnovější typ mobilního telefonu – rodiče jim ho bez větších problémů koupí. Díky tomuhle chování rodičů si děti nedokážou vážit svých věcí. Určitě se mnou budete souhlasit, že pokud se dítě nenaučí vážit si materiálních věcí, jak se mohou naučit vážit si mezilidských vztahů a druhých lidí.

„Majetek agresorů potom slouží k rozvrstvení třídy, kdy v třídní hierarchii nezastávají vedoucí místo děti, které něco umí a jsou prospěchově dobré, ale děti, které vlastní nejmodernější mobil, značkové oblečení apod.“ (Martínek, 2009, s. 138)

Z toho dělení je určitě patrné, že rodiče agresora mají na chování svého potomka patřičný podíl. Proto je při odhalení šikany spolupráce rodiny a školy velmi důležitá (i když někdy komplikovaná).

Co se týče řešení šikany s rodiči, rozlišujeme dva typy rodin. První typ agresora pochází z rodiny, která je uzpůsobena tak, že jsou rodiče schopni dítěti důrazně vysvětlit, že jejich chování není správné. Určitě se mnou budete souhlasit, že tento způsob, který řeší již vzniklé šikany, je ten nejlepší. Daleko častější případy jsou, že rodiče nepřiměřeně brání své děti.

Nepřipouští, že by právě ony mohly někomu ublížit. Někdy je „domluva“ s rodiči tak komplikovaná, že škola musí požádat o pomoc Policii ČR nebo odbor sociální věci.

3.2. Oběť

Typologie obětí (Martínek, 2009)

a) oběť na první pohled

Tyto oběti samy o osobě vysílají signál slabosti. Jsou většinou slabé, vytáhlé, mívají zvláštní barvu vlasů, v jejich obličejí můžeme vidět slabost, strach. Ve třídě často nemají žádné kamarády, jsou zamlklé, osamocené. Stanou-li se terčem agrese, neumí se sami bránit. Jejich „obrana“ se projevuje tak, že utečou, rozpláčou se, vztekají se, což je další impulz pro agresora, který oběť trápí ještě víc.

Oběti často pocházejí z rodin, kde o nich matky mají až přehnaný strach.

b) oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek a babiček

„Jde o děti, jejichž rodiče si nedokážou připustit, že jejich ratolest dozrává do určité fáze svého vývoje a stává se samostatnou“ (Martínek, 2009, s. 140)

Tito rodiče dětem neumožňují se samostatně prosadit, vše za ně vyřizují, hlídají je na každém kroku atd.

c) handicapované děti

Určitě se shodneme na tom, že tohle jsou opravdu snadné oběti šikany. Dnešní trend je integrace handicapovaných dětí do běžné základní školy. V tomto případě je hlavní úkol na učiteli, aby dětem vysvětlil, že takovýmto lidem musíme pomáhat a ne jim ublížovat a dělat, že neexistují.

K tomuto dělení uvedu příklad ze svojí profese. Pracuji jako učitelka ale také jako asistentka pedagoga u holčičky s kombinovaným postižením. Dívka má DMO, ADHD a je v pásmu středního mentálního postižení.

Letos nastoupila do první třídy běžné základní školy. Hned od začátku jsem měla obavy, jak třída dívku přijme. Je přece na první pohled „jiná“. Začátky byly opravdu těžké, ostatní děti se holčičky spíše stranily, nechtěli s ní kamarádit. Proto jsme dětem vysvětlily, že holčička

do naší třídy prostě patří a občas potřebuje zvláštní péči a velkou pomoci od ostatních. V dětech se naštěstí projevily ochránářské pudy. Přijaly holčičku mezi sebe. Pomáhají ji a chrání. Prostě a jednoduše si ji oblíbily.

Podle mého názoru je moc dobře, že byla dívka zařazena do běžné základní školy. Děti si hned od dětství uvědomí, že takovýto lidé prostě mezi námi jsou. Naučí se s nimi žít a pomáhat jim.

d) učitelské děti

Opravdu častými oběťmi šikany jsou děti, jejichž rodiče učí na stejné škole, kam chodí. Hlavním faktem je, že ostatní děti „učitelským“ dětem nevěří. Mají-li nějaké tajemství, tak o něm vědí všichni, jen učitelské dítě ne. „Dalším faktem je i to, že ostatní děti nikdy tomuto učitelskému neuvěří, že jim matka či otec neřeknou, kdy budou zkoušeni nebo co bude v písemné práci“ (Martínek, 2009)

IV. Vývojová stádia šikany

4.1. Fáze Ostrakismus

„Toto slovo pochází z řečtiny a znamená střepinový soud“ (Martínek, 2009, s. 117). Jedná se o první fázi šikany. Agresoři oběti neubližují fyzicky, „jen ji vyčlení z kolektivu“. S obětí se nikdo nebaví, neodpoví jí na pozdrav. Ostrakismus je spíše doménou dívek. Každý přece ze svých školních let známe situace, kdy se dvě nebo tři děvčata domluvila na čtvrtou a začala o ní velice nenápadně roznášet různé pomluvy. Mezi dívkami se také často objevuje manipulace kolektivu. Tak například: „ S Markétou se nebudeme bavit, kdo se s ní bude bavit, tak se s ním nebudeme taky bavit“. Díky tomu dochází k naprostému vyčlenění dítěte z kolektivu. Oběť velice brzy pozná, že ve třídě není nikdo, kdo by s ní kamarádil. Pochopitelně se oběť snaží bránit. Jsou případy, kdy se objevilo agresivní chování oběti vůči spolužákům – vrací spolužákům nadávky, brání se vztekem, zuřivostí. Jenže tohle většinou agresorům dělá dobře a proto svoje vyčleňování zvyšují. Oběť pozná, že se brání marně, začne se stahovat do sebe, stranit se kolektivu.

Projevy ostrakismu mají tři základní znaky. Tím prvním je prudké zhoršení školního prospěchu. Dalším projevem ostrakismu je zhoršení schopnosti soustředit se. Třetím znakem je tendence najít si kamarády v jiné třídě a to především v nižším ročníku dané školy. Tady nachází děti, které k ní vzhlíží a váží se jít. Mohou se objevit případy, kdy oběť začne ubližovat těmto spolužákům. Prostě a jednoduše si vybíjí vztek za to, co se jí děje ve třídě.

Ostrakismus rozdělí třídu zpravidla na tři části. První část sympatizuje s agresory. Druhá část jsou oběti ostrakismu a třetí část je neutrální jádro. Neutrální jádro dokáže učiteli neobjektivně opsat, co se ve třídě děje (Martínek, 2009).

Schéma: Rozložení kolektivu v ostrakismu (první fázi šikany)

Charakteristické způsoby ubližování oběti ve stadiu ostrakismu (Martínek, 2009)

- spolužáci oběť ignorují, neodpovídají na pozdrav
- agresori oběť pomlouvají, křivě obviňují
- spolužáci oběti posílají hanlivé SMS, e-maily
- o oběti jsou roznášeny pomluvy, směšné příběhy
- agresori oběť záměrně provokují, chtějí, aby zuřila a vztekala se
- agresori se vysmívají handicapům oběti
- spolužáci se vysmívají neúspěchu oběti (často při zkoušení napovídají schválně špatně)

4.2. Fyzická agrese a psychická manipulace

Tato fáze většinou nastává, když se třída dostane do nějaké stresové situace – konec školního roku, velké množství písemných prací. Agresori si takovýto tlak potřebují nějak vykompenzovat. Oběť je tedy ideální kompenzační prostředek.

V některých případech ale agresor ničí svoji oběť jen proto, že se nudí a utrpení druhého člověka mu přijde zábavné (Martínek, 2009).

V této fázi se již objevuje i fyzická agrese – bití, kopání, oběť začíná být nucena k drobným úsluhám agresora, např. nošení tašky, svačin a apod. Agrese je soustředěna i na majetek oběti. „Agresori se v podstatě stávají do určité míry závislí na ubližování oběti, jakýkoliv problém je okamžitě takto kompenzován“ (Martínek, 2009, s. 119). Oběť začíná mít čím dál větší strach z agresora. Přirozenou reakcí oběti na takovéto jednání je útek. Ten se projevuje různě – útek do nemoci - bolest hlavy, břicha, nevolnost. Tato nemoc bývá často simulována. Dalším a velmi častým útekem je záškoláctví. Objevují se i případy sebepoškozování.

Prospěch a školní docházka oběti je katastrofální. Za své chování bývá často kritizována a trestána okolím (zejména rodiči). Smutné je, že si okolí často neuvědomuje, že se oběť jen takovýmto způsobem brání.

Kolektiv se v tomto stádiu hodně mění. Neutrální jádro téměř není. Určitá část se přidává k agresorům. Někteří ale sympatizují s oběťmi. Pokud však strana obětí zesílí, stává se, že šikana končí (Martínek, 2009). Jistě se shodneme na tom, že takováto situace se stává jen zřídka. Neutrální jádro se prostě bojí, aby se také nestali oběťmi, proto se raději přidávají na stranu agresorů. Je to smutné, ale je to tak.

Charakteristické způsoby ubližování oběti ve druhém stádiu (fyzické agrese a psychické manipulace)

- oběti je vyhrožováno zbitím
- agresori berou oběti peníze
- oběť je nucena agresorům posluhovat – nosit tašku, dělat domácí úkoly
- agrese se soustřeďuje i na majetek oběti – oběti jsou ničeny věci
- agresori si také přivlastňují majetek oběti (kalkulačky, penál, hodinky)
- oběti je vyhrožováno přes telefon (většinou anonymně)
- oběť je nucena napodobovat různé postavy s televize
- oběti je také vyhrožováno na neverbální úrovni
- agresori již „drobně“ fyzicky oběti ubližují – bouchnutí pravítkem

4.3. Vytvoření jádra

„Agresori si začínají uvědomovat svoji převahu nad obětí, mohou si s ní dělat, co chtějí a nikdo na to nepřijde“ (Martínek, 2009, s. 121). Začínají také silně ovlivňovat celý kolektiv – „buď budete také na naší straně, nebo se také stanete obětí. Tomuto stádiu se někdy říká pyramida šikanování.“

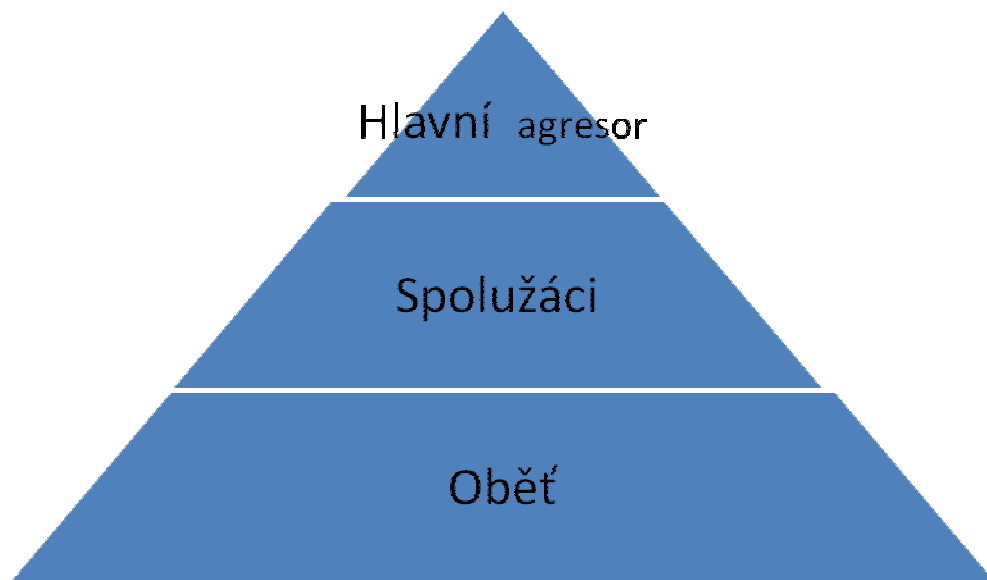

Schéma2: Pyramida šikanování

Na vrcholu pyramidy stojí hlavní agresor, který má pod vlivem další spolužáky. Oběť stojí na samotné základně pomyslné pyramidy, tudíž se pozornost celé třídy v rámci ubližování soustřeďuje jen na ni. Ostatní spolužáci všemu jen přihlíží, nikdo se oběti nezastane. V hlavách spolužáků se honí myšlenka „Ať ho klidně mlátí, já mu nic nedělám, takže za nic nemohu, hlavně, že se tohle všechno neděje mně“.

„Oběť se v tomto případě dostává do bezvýchodné situace, nikdo jí nevěří, oběť neví, kde má hledat pomoc“ (Martínek, 2009 s. 122).

V tomto stádiu si agresoři vybírají i tzv. hlídače. Ti mají sledovat pohyb učitelů, aby oni mohli oběti vesele ubližovat dál.

V tomto případě je za tohle všechno zodpovědný celý kolektiv. Není na vině už jen agresor, ale celá třída. Přece všichni o ubližování vědí, tak proč nikdo nic neudělá?

Často se stává, že oběť v této fázi přestane naprosto věřit svým vrstevníkům. Útočiště tedy hledá u dospělých osob. Některé oběti proto stojí o přestávce na chodbě a po očku sledují učitele, myslí si, že takto budou alespoň trochu v bezpečí. Kontakt s učitelem však nikdy nenaváže, bojí se, že ji někdo ze třídy uvidí.

Učitel by se měl tedy oběti někde v ústraní zeptat, zda mu někdo neubližuje. Může ale nastat situace, že si učitel, vystrašeného žáka na chodbě všimne. Pokud tato situace nastane, je naprosto neprofesionální, aby učitel přišel za žákem a veřejně se ho zeptal, co se děje. Pedagog by si měl takového žáka vzít nějak do ústraní a v klidu se ho na všechno zeptat. Samozřejmě to nikdo z agresorů ani obětí nesmí vidět.

Charakteristické způsoby ubližování oběti ve třetí fázi (Martínek, 2009)

- oběť je využívána k různým posluhám a ponižujícím úkolům
- oběť je fyzicky týrána – píchání špendlíkem, pálení horkými předměty, časté jsou úderů pěstí do obličeje, břicha
- oběť je zastrašována fyzickým zmlácením či fyzickou likvidací
- agresoři plivají oběti do jídla
- oběť je nucena nosit na těle cedule s ponižujícími nápisy
- oběť je zmlácena na záchodě, strkají ji hlavu do záchodové mísy
- oběť je válena v bahně
- oběť je nucena platit výkupné za nezmlácení

„Je zcela zřejmé, že čím vyšší stádium šikany, tím více je toto chování skrytější. Všichni si uvědomují, že „provalení“ šikany může mít za následek potrestání“ (Martínek, 2009)

4.4. Vytvoření norem

Pokud nedojde k odhalení šikany ani ve třetí fázi, nastane fáze čtvrtá a to **vytvoření norem**.

Třída se začne jasně rozdělovat na vládnoucí třídu a poddané. V této fázi je psychika oběti již velmi zasažena, přijímá svoji úlohu jako normální, nebrání se ubližování.

Důležitým znakem je, že v tomto stádiu se agresory stávají i jedinci, kteří šikaně nejprve je přihlíželi.

„Ve čtvrtém stádiu jsou agresori již plně závislí na šikanujícím chování, mají radost z toho, že se jejich oběť bojí, mnohdy ubližují pouze z nudy a pro své pobavení.“ (Martínek, 2009).

Stejně tak i oběť se stává na šikaně závislá, pomalu, ale jistě přijímá fakt, že to tak na světě chodí – jedni vládnou, druzí slouží. Oběť ztrácí jakoukoliv snahu se bránit. Velmi často se objevují prvky **posttraumatické stresové poruchy (PTSP)**.

Co je to vlastně posttraumatická stresová porucha?

Jedná se o těžkou úzkostnou poruchu, která může vzniknout poté, co se člověk stane obětí nebo svědkem nějaké stresující či život ohrožující události (živelná katastrofa, znásilnění či jiná forma fyzického násilí, teroristický útok atd.).

Příznaky PTSP

- vracející se vzpomínky na prožité trauma
- vyhýbání se všemu, co nám trauma připomíná
- děsivé sny
- sociální izolace
- podrážděnost, vymizení radosti ze života

Léčba PTSP je u každého jedince individuální. Někteří „pacienti“ se s poruchou vyrovnají bez lékařského zásahu. Důležitou roli zde hraje emoční stabilita (labilita) a podpora okolí. (Martínek, 2009) Mnohé případy se bez lékařské pomoci však neobejdou. PTSP se často léčí antidepresivy a hypnotiky. Velmi účinná je v těchto případech i psychoterapie.

Obrovskou a velmi často se objevující chybou šikany ve čtvrtém stádiu je, že jsou agresori přesunuti do jiné třídy, v horším případě je do jiného kolektivu přesunuta i oběť. Často se stává, že pokud u agresorů nastala již určitá závislost na šikaně, v novém kolektivu si najde další oběť, které bude ubližovat. Podobná situace se stane i s obětí šikany. Ta je přesunem do jiné třídy potrestána, musí se přece naučit žít v novém třídním kolektivu.

Ideálním řešením problému šikany ve čtvrtém stádiu, je neustálá přítomnost dospělé osoby ve třídě. Každý týden by měly probíhat třídnické hodiny. V těch by se měl učitel i aktéři šikany věnovat aktuálnímu klimatu ve třídě, učitel může do výuky zařadit i některé komunikativní hry.

Charakteristické způsoby ubližování oběti ve stádiu vytváření norem

- oběť je věšena, škrcena dušena
- oběť je svlékána do naha a vystavena před celým kolektivem
- agresori vyhrožují oběti zabitím
- oběť je pálena různými předměty
- oběť je zastrašována zbraněmi (pistolí, pálkou)
- oběť musí olizovat prkénko na WC
- na oběť jsou sváděny prohřešky, které ve skutečnosti neudělal

Nutno podotknout, že řešení třetího a čtvrtého stádia šikany je v plné kompetenci Policie ČR. Velmi důležitá je i spolupráce s etopedem a orgánem správní ochrany dětí, konkrétně kurátorem pro děti a mládež. Opravdu závažné případy by měl řešit také soud pro děti a mládež. Agresori ve třetím a čtvrtém stádiu šikany by měli být potrestáni alespoň dohledem probačního pracovníka. V těžkých případech bývá agresor umístěn do diagnostického a následně do výchovného ústavu.

4.5. Fáze totality

„Jedná se o konečné a poslední, v podstatě neřešitelné stadium šikanujícího chování, normy jsou jasně nastaveny, v kolektivu vládnu agresori, ostatní je poslouchají na slovo, všichni je brání, včetně oběti.“ (Martínek, 2009, s. 128). Toto stádium je charakteristické opravdu hrubým a agresivním zacházením s obětí, kdy hrozí těžké ublížení na zdraví a v těch nejhorších případech i usmrcení oběti.

U oběti dochází k tzv. Stokholmskému syndromu – nedokážou si život bez agresorů představit, bezmyšlenkově plní jeho ponižující úkoly. Ubližování bere jako součást svého života (Martínek, 2009)

Tak jako jsou předchozí čtyři stádia terapeuticky řešitelná, toto stádium je neřešitelné, jedinou možností je rozpuštění kolektivu.

Agresoři bývají téměř vždy umístěny do výchovných zařízení (diagnostický a výchovný ústav).

Ráda bych se s vámi podělila se dvěma příběhy šikany, se kterými jsem se setkala v rámci praxe na střední škole. Jeden z příběhů má opravdu smutný konec. Následující případy dokumentují opravdu velkou závažnost šikany.

Tento příběh mi vyprávěla dívka Romana, 17 let. Chodila na skupinovou terapii. Nedokázala se vyrovnat se smrtí svého kamaráda Adama, který se na střední škole stal obětí šikany. Všechno začalo tím, že Adam nastoupil na střední školu. Jeho rodiče nebyli příliš majetní, proto Adam nenosil značkové oblečení jako většina jeho spolužáků. Ani jeho postava nebyla podle dětí ve třídě nejideálnější. Dalším problémem bylo, že Adam byl ve škole hodně snaživý, plnil všechny domácí úkoly, testy zvládal na jedničku. Proto si brzy vysloužil přezdívku „tlustý šprt“. Adam tomu nejdříve nevěnoval pozornost, ale brzy mu začalo vadit, že se s ním nikdo ve třídě nebaví. Slovní narážky spolužáků začaly být častější a krutější. Posmívali se mu kvůli jeho postavě, nemodernímu oblečení a hlavně kvůli tomu, že měl samé jedničky. Adam nikdy na urážky nereagoval. Možná tohle bylo impulsem pro spolužáky, aby přikročili k fyzické šikaně. Většinou si počkali na Adama někde před školou a surově ho zbili. Jindy mu hodili tašku s učením do odpadkového koše. Útěchu Adam nenašel ani u rodičů. Oba nemohli najít práci a proto hledali útěchu v alkoholu. Stali se z nich těžcí alkoholici. Jediný, komu se Adam mohl svěřit a kdo ho měl skutečně rád, byla právě Romana. Jednou se jí svěřil s tím, že mu spolužáci strčili hlavu do záchodu. Prostě jich krutost neznala mezí.

Jeden den večer měla Romana podivný telefonát s Adamem. Říkal jí, že ji má moc rád a prosil ji, aby na něho nikdy nezapomněla. Hovor Romanu vyděsil, proto se rozhodla, že půjde Adama navštívit. Před jejich domem uviděla sanitku, na trávníku ležel Adam přikrytý bílou plachtou. Později se dozvěděla, že Adam spáchal sebevraždu, vyskočil z pátého patra jejich domu. Už nedokázal snášet teror od spolužáků. Dobrovolně ukončil svůj život. Romana se dodnes trápí výčitkami svědomí, že Adamovi nedokázala pomoci. Když vyklízeli jeho pokoj, našli deník. Tam popisoval, jak moc ho chování spolužáků trápí. Mrzelo ho, že mu rodiče

nedokázali pomoci. Kdykoliv se jim chtěl svěřit, byli opilí. Jediný člověk, který ho prý měl opravdu rád, byla Romana. Poslední věta v jeho deníku byla „právě proto, že tě mám Romanko moc rád, musím to udělat, nechci, abys se mnou měla starosti, ty jediná mě máš ráda, nezapomeň na mě, prosím“.

Od smrti Adama uběhlo již několik let, Romana se pořád nedokáže vyrovnat se smrtí jejího kamaráda. Má výčitky svědomí, myslí si, že tomu mohla nějak zabránit. Měla ho dovést k nějakému psychologovi nebo psychiatrovi, ten by mu třeba pomohl a Adam by tu byl pořád s námi. Spolužáci, kteří jsou za tohle všechno zodpovědní, si až po jeho smrti uvědomili, co hrozného způsobili. To už je ale pozdě, život Adamovi už nikdo nevrátí.

Druhý případ šikany, se kterým jsem se v životě setkala, se odehrál na základní škole. Oběť se tentokrát stala dvanáctiletá dívka Barbora. Bára se s rodiči přistěhovala z malé vesnice z jižních Čech. Nastoupila do sedmé třídy. Tato třída byla celkem bezproblémová. Báru mezi sebe spolužáci nepřijali. Ani výchovná poradkyně nevěděla proč. Ničím se zvlášť neodlišovala od ostatních. Měla moderní oblečení jako ostatní. V učení nijak nevynikala, byla prostě průměrná žačka. Báru to, že ji třídní kolektiv nepřijal, moc trápilo. Neustále se snažila si spolužáky nějak získat. Proto začala do školy nosit „zajímavé“ věci a dávala je ostatním. Holkám nosila make-upy, řasenky, lesky na rty atd. Myslela si, že ji kolektiv konečně přijal. Spolužáci ji ale jen využívali. Nakonec došlo až k tomu, že Bára ostatním spolužákům dávala peníze a oni si za ně kupovali různé věci. Bářiny rodiče si všimli, že jejich dcera hodně utrácí. Bohužel se zjistilo, že i za cigarety a alkohol. Rozhodli se, že ji naučí hospodařit s penězi a tak ji snížili kapesné a peníze dostávala jen na nutné věci, které potřebovala. Bára neměla peníze na to, aby si mohla kupovat přízeň svých spolužáků. Děti ve třídě Báře začali vyhrožovat a psychicky terorizovat. Říkali jí, že pokud jim nedonese peníze, zbijí ji. To spolužáci také udělali. Počkali si na ní v jednom odlehlém parku, kudy chodila do školy a surově ji zbili. Doma dívka řekla, že spadla ze schodů. Když se situace asi to týdnů opakovala, řekla si Bára, že musí sehnat peníze, aby ji spolužáci dál neubližovali. Ačkoliv to bylo Báře hodně nepříjemné, kradla peníze svým rodičům a dávala je spolužákům. Ti ji přestali ubližovat a Bára byla spokojená, ale také se styděla, že okrádala vlastní rodiče. Jednou otec Báru přistihl, jak mu bere peníze z peněženky. Díky této situaci si Bára uvědomila, že už to takto dál nejde. Svěřila se se svým problémem rodičům. Ti ihned informovali školu a situace se začala řešit. Celá třída dostala výchovná opatření ve formě snížené známky z chování. Bára byla přeřazena do jiné třídy. Třída ji velmi dobře přijala a Bára patří mezi velmi oblíbené dívky ve třídě.

Tyto dva příběhy mají mnoho společného a zároveň jsou také hodně odlišné. Zatímco Bára mohla čekat podporu a pomoc od svých rodičů, Adam takové štěstí neměl. Podle mého názoru, kdyby rodina, ve které Adam žil byla fungující, nemusel jeho příběh skončit tak tragicky. Když se nad tímhle vším zamyslíme, je hrozné, jak děti dokážou být mezi sebou kruté. Odkud se ta jejich krutost bere?

4.6 Následky šikany

„ Šikana způsobuje obětem nezměrné psychické a fyzické utrpení, které lze těžko zprostředkovat někomu, kdo něco podobného nezažil“. (Kolář, 2000, s. 68). Poškození je dlouhodobé a někdy i trvalé.

a) Psychické následky

- frustrace
- snížená schopnost navazovat a udržovat vztahy
- nízké sebevědomí
- špatný vztah ke škole a lidem
- stavy úzkosti, deprese, poruchy spánku

b) Zdravotní následky

- úrazy způsobené samotným násilím
- celkové vyčerpání organismu
- psychosomatické onemocnění (astma, poruchy trávení, bolesti hlavy)

c) Sociální následky

- zhoršení prospěchu ve škole
- kriminální jednání (komu bylo jednou ublíženo, může sám někdy ublížit)
- problémy s komunikací
- ztráta iluzí o společnosti

Závažnost následků šikany je různorodá, postižena je především oběť. Hodně záleží na tom, do jakého stádia se šikana dostala. „ U obětí čtvrtého a pátého stupně šikanování jsou následky velmi vážné, dotýkají se celé osobnosti a obávám se, že mají celoživotní charakter. V nejhorších případech vyřeší oběť situaci sebevraždou“. (Kolář 2000. s. 69)

V. Řešení a prevence šikany

5.1. Řešení šikany

Pokud se na škole vyskytne šikana, měla škola postupovat podle **Metodického pokynu ministerstva školství mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.**

Každý případ šikany je jedinečný. Je dobré znát zásady úspěšného vyšetřování, ale nelze se přesně do detailu držet jednoho postupu (Vágnerová, 2009).

Každá škola musí mít vypracován i krizový plán při řešení výchovných problémů. Musí mít tedy vypracován i **krizový plán při řešení šikany.**

Schéma první pomoci při řešení šikany

a) Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování

b) Rozhovor s informátory

S informací o šikaně přicházejí do školy často rodiče. Pedagogové by neměli jejich výpověď zpochybňovat. Škola by měla být na takovou situaci připravena a především by měla vědět, jak situaci řešit.

c) Rozhovor s obětí

Při rozhovoru je důležité, aby o tom nevěděli ostatní spolužáci. Je třeba ochránit oběť před možnou pomstou agresorů. Rozhovor by měl být proveden v místě, které je bezpečné a oběti příjemné a především by měl být proveden bez nátlaku. Důležité je, ujistit oběť, že už jí žádné nebezpečí nehrozí.

d) Nalezení vhodných svědků

Nalézt vhodné svědky v počátečním stádiu šikany není obtížné. „V podstatě jde o to, abychom vybrali žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí s ní, nebo ji aspoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování“ (Miovský, 2010)

e) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Většinou se dělí na tyto části

- **zahřívací předkolo** – sednout si proti agresorovi a chtít vědět, co všechno dělal, upozornit ho na zapisování, potom mlčet.
- **monolog** – nechat agresora vypovídat, vše jen zapisovat a čekat až agresor domluví
- **dialog (doplňující otázky)** – většinou jde o to, aby se agresor zapletl do vlastních lží. Nabídnout agresorovy polehčující okolnosti v případě přiznání se. Důležité je nechat si o něj podepsat jeho výpověď
- **konfrontace agresorů** – oznámit agresorům jak kdo z nich vypovídal. Většinou se mezi sebou začnou hádat a navzájem se obviňovat

Po skončení vyšetřování jsou zpravidla dvě možnosti řešení

a) Metoda usmíření

Provádí se především u počátečních stádií šikany a vykazuje-li agresor ochotu své chování změnit.

b) Metoda vnějšího nátlaku, tedy sestavení výchovné komise

Základem této metody je vytvoření výchovné komise ve složení – vyšetřovatel (školní metodik prevence), třídní učitel, ředitel, a nezávislý člověk (jiný pedagog, lékař, sociální pracovník). Agresoři chodí před komisi a znovu vypovídají, následně se komise poradí na trestech. Po poradě jsou tresty oznámeny agresorům a jejich potrestání je oznámeno i před celou třídou (avšak BEZ oběti). Komise by měla informovat o výsledku vyšetřování i rodiče.

Tresty, které je možné agresorům uložit

- napomenutí, důtka třídního učitele nebo ředitelská důtka agresorům
- snížená známka z chování agresorům
- převedení agresora do jiné třídy
- podmíněčné vyloučení agresora (neplatí pro základní školy)
- poručit rodičům agresorů navštívit ambulanci střediska výchovné péče, případně doporučit pobyt v diagnostickém ústavu
- oběti šikany nabídnout psychologickou péči v pedagogicko-psychologické poradně, či jiném podobném zařízení

Po skončení vyšetřování šikany je dobré, aby třída prošla tzv. **intervenčním programem**.

Programy jsou zaměřeny na léčbu problematických vztahů mezi žáky a nabízí je většinou střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny a centra primární prevence

(Vágnerová, 2009). Před zahájením programu je velmi důležitý písemný souhlas všech rodičů!

Cíl programu

- zmapovat vztahy ve třídě
- rozvíjet u dětí sociální dovednosti
- posilovat toleranci mezi žáky a soudržnost třídního kolektivu
- napomoci skupině k urovnání vztahů
- naučit děti nekonfliktnímu jednání
- seznámit žáky s pocity agresora i oběti

Po skončení programu škola dostane závěrečnou zprávu s informacemi o výsledcích programu a také vhodným doporučením pro školu.

5.2. Primární prevence šikany

Na školách se primární prevence šikany uskutečňuje sestavením **Minimálního preventivního programu (MPP)**. Ten si musí každá škola sestavit ze zákona.

Návrh na Minimální preventivní program

a) cílová skupina – žáci základní školy, učitelé, rodiče

b) cíl programu

- MPP je zaměřen především na prevenci patologických jevů (kouření, alkoholismus, drogové závislosti, šikana, záškoláctví, rasismus)
- rozpoznání a zajištění včasné intervence především v případech – týrání a zneužívání dětí, poruchy příjmu potravy, domácí násilí
- výchova dětí ke zdravému životnímu stylu
- rozvoj komunikačních dovedností
- začleňování méně přizpůsobivých žáků do kolektivu
- aktivní spolupráce s rodiči a organizacemi podporující prevenci

- hlavním úkolem je vytvořit **bezpečné, spolupracující a respektující prostředí**

c) program zajišťuje

- ředitelka školy
- školní metodik prevence
- výchovný poradce
- třídní učitelé

d) konkrétní aktivity podporující prevenci

- výchova a odpovědnost ke zdraví
- spolupráce s Policií ČR
- přednášky a besedy na téma – šikany, drogy, násilí, kouření, partnerské vztahy
- výchova ke správné životosprávě (předcházení anorexii a bulimii)
- práce s národními menšinami (potlačení rasismu)
- zvyšování příjemného třídního klimatu (prostřednictvím školních výletů, exkurzí)
- široká nabídka volno-časových aktivit
- účast v nejrůznějších soutěžích (přírodopisné, sportovní, zeměpisné, jazykové)
- ekologická výchova
- vydávání školního časopisu
- zvolení školního parlamentu

Součástí minimálního preventivního programu musí být i **krizový plán**. To je dokument, který popisuje, jak má pedagog postupovat v případě, že se na škole objeví nějaký patologický jev. Při realizaci minimálního preventivního programu je velmi důležitá spolupráce se všemi pedagogickými pracovníky, rodiči, orgánem sociálně právní ochrany dětí, Policií ČR, pedagogicko-psychologickou poradnou a organizacemi zabývajícími se prevencí (středisko výchovné péče, Anabel, Podané ruce aj.)

5.3. Organizace zabývající se šikanou

a) rodičovská linka

Tato linka poskytuje odborné telefonické poradenství rodičům a prarodičům dětí, které mají nějaký problém. Služby zajišťují psychologové a pracovníci specializující se na krizovou intervenci.

b) linky důvěry

„Poskytují telefonickou pomoc v krizových a obtížných situacích“ (Vágnerová, 2009, s. 132). Pracovníci linky doporučí, na koho se má volající obrátit s prosbou o pomoc.

c) linka bezpečí

Linka bezpečí zahájila svůj provoz v září 1994. Již v prvním měsíci existence ji využilo 15 000 dětí. „Lehká dostupnost Linky bezpečí znamená, že dítě může volat ve kteroukoliv denní či noční hodinu, odkudkoliv, přičemž k hovoru nepotřebuje ani peníze“ (Pöthe, 1999, s. 10). Pozitivní stránkou lehké dostupnosti je možnost, že se problém podchytí v samém začátku a díky tomu se předejde jeho prohloubení a vzniku sociálně patologických jevů. Mezi nejzávažnější problémy, s nimiž se děti a mládež na linku obracejí, jsou problémy sexuálního zneužívání, tělesného a psychického týrání, zanedbávání a šikana. Hovor s dítětem vedou konzultanti dle předem formulovaných pravidel.

d) internetové poradny

V případě, že někdo nemůže nebo nechce z jakéhokoliv důvodu využít telefonických poraden, má možnost využít internetové poradny. Poskytují přímé poradenství těm, kteří mají buď podezření na šikanu, nebo nevědí jako postupovat, jsou-li rodičem šikanovaného dítěte nebo rodičem agresora (Vágnerová, 2009).

e) pedagogicko-psychologické poradny

Tyto poradny jsou zřízeny v každém regionu České republiky. Jsou zaměřeny na poradenství pro děti školního věku. Zabývají se především problematikou specifických poruch učení, výchovnými problémy, problémy a konflikty mezi vrstevníky a samozřejmě také šikanou. Rodiče mohou poradnu kontaktovat sami, nebo ve spolupráci se školou. Některé poradny

nabízejí službu zmapování sociálních vztahů prostřednictvím sociometrie. Díky sociometrii jde šikanu nejen vyřešit a zmírnit její následky, ale jde jí i předejít.

f) střediska výchovné péče

Poskytují diagnostické preventivně-výchovné a poradenské služby dětem, mládeži, rodičům i pedagogům. Při řešení šikany pracují tato střediska

- **s přímými účastníky šikany** – formou individuálních, rodinných a skupinových sezení a konzultací
- **s třídními kolektivy** – v nichž pomáhají utvářet nové zdravější vztahy
- **s rodiči** – poskytují pomoc a poradenství
- **s pedagogy** – poskytují odborné a metodické konzultace

Střediska nabízejí služby

- **ambulantní konzultace** – může jít o jednorázovou konzultaci nebo dlouhodobější spolupráci. Některá střediska pořádají i skupinová sezení pro děti, zaměřená na zlepšení některých nežádoucích projevů a posílení sociálních dovedností dětí.
- **celodenní péče** – do střediska děti docházejí po dobu osmi týdnů vždy od 8 do 16 nebo 17 hod. Dopoledne probíhá normální výuka, kterou zajišťuje speciální pedagog. Odpoledne probíhají výchovné programy. Ty jsou zaměřeny na změnu dosavadních postojů a rozvoj sociálních dovedností.
- **preventivně-výchovný pobyt** – Pobyt trvá také osm týdnů. Jeho cílem je zmírnit nežádoucí projevy chování, rozvíjet sebedůvěru, posilovat odpovědnost za vlastní chování a rozhodování, zlepšit sociální komunikaci. Důležité je, aby mezitím rodiče docházeli na odborné konzultace. Střediska organizují tzv. rodičovské skupiny.

g) sociální pracovníci a sociální kurátoři

Řeší výchovné problémy dětí a mladistvých, zejména v souvislosti s trestnou činností.(Vágnerová, 2009). Práce kurátora spočívá v podpoře pomoci rodině pře řešení vzniklého problému. Sociální kurátor NEPROVÁDÍ terapii, může nabídnout možnosti řešení včetně kontaktů na odborníky.

h) dětská psychiatrie a psychiatrické léčebny

Dítě, které se stalo obětí šikany, vyžaduje někdy psychiatrické vyšetření a následnou péči (může se jednat o dlouhodobé stavy úzkosti, deprese, sebepoškozování, úvahy o sebevraždě). Psychiatrickým vyšetřením se rozumí pohovor s psychiatrem, který navrhne správné řešení – ambulantní péče, medikace nebo hospitalizace.

ch) diagnostické ústavy

„ Jsou to školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Nabízejí pobyty dětem, kterým se nedaří v běžných podmínkách respektovat autoritu dospělých a jejich chování se výrazně odchýlilo od běžných norem naší společnosti.“ (Vágnerová, 2009, s. 137). Dítě je do diagnostického ústavu umístěno, jestliže selhaly veškeré snahy o nápravu jeho chování. Pobyt v ústavu trvá většinou dva měsíce. Po skončení jsou děti rozmístěny do příslušných ústavních zařízení.

VI. Výzkumná část

Jako praktickou část své bakalářské práce jsem zvolila kvantitativní výzkum, a to anonymní strukturovaný dotazník. Ve spolupráci se školním metodikem prevence jsem výzkum provedla na základní škole v Tišnově. Po původním seznámení a objasnění techniky vyplnění dotazníku žáci odpovídali na dané otázky. Získala jsem odpovědi od 100 žáků ze šestých a devátých tříd.

6.1 Hypotézy

Hypotéza č. 1 - Žáci se s projevy šikany již někdy setkali. A to buď v psychické, nebo fyzické formě.

Hypotéza č. 2 – Rodiče se dostatečně nezajímají o klima třídy (školy) kam jejich dítě chodí.

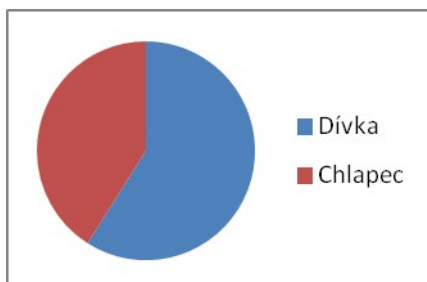
Tohle je podle mě dost vážný problém. Pokud by rodiče aspoň trochu projevovali zájem o klima ve třídě svého dítěte, mohlo by se v některých případech šikaně předejít.

Hypotéza č. 3 – ne všichni žáci vědí co je to kyberšikana.

Hypotéza č. 4 – žáci neznají číslo na organizaci, která se zabývá problematikou šikany např. linka bezpečí.

6.2 Výsledky dotazníkové metody

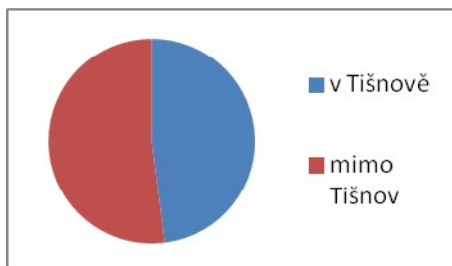
1. Jdi dívka, chlapec

Dívka	59
Chlapec	41

U počtu respondentů z hlediska pohlaví mírně převažují dívky, kterých jsou 3/5, chlapců je 2/5.

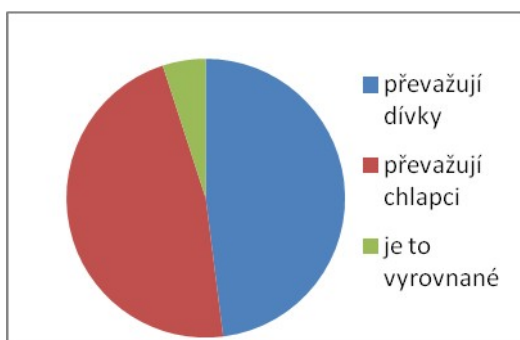
2. Bydlíš v Tišnově, mimo Tišnov

v Tišnově	48
mimo Tišnov	52

52 respondentů uvedlo, že bydlí v Tišnově, 48 dotazovaných bydlí v přilehlých obcích (Lomnička, Železné, Březina...)

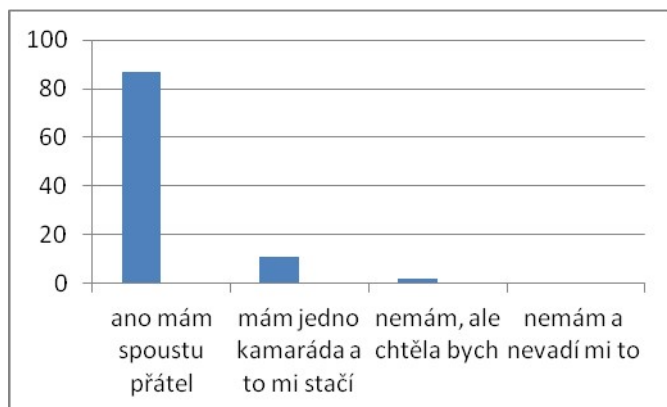
3. Složení vaší třídy

převažují dívky	48
převažují chlapci	47
je to vyrovnané	5

V této otázce téměř polovina respondentů odpověděla, že ve složení jejich třídy převažují dívky a téměř druhá polovina žáků odpověděla, že převažují chlapci. Pouze 5 žáků uvedlo, že je složení jejich třídy vyrovnané.

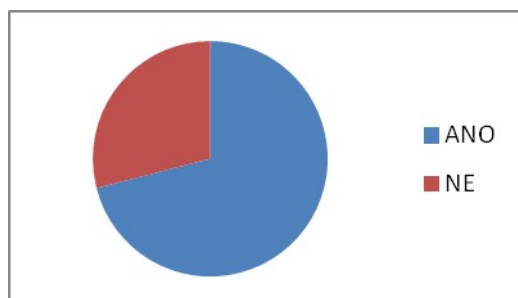
4. Máš ve třídě kamaráda, kamarádku?

ano mám spoustu přátel	87
mám jedno kamaráda a to mi stačí	11
nemám, ale chtěla bych	2
nemám a nevdí mi to	0

Na tuto otázku odpovědělo 87 žáků, že má ve třídě spoustu přátel. 11 žáků uvedlo, že má jen jedno kamaráda a pouze 2 žáci uvedli, že žádného kamaráda nemají, ale chtěli by ho.

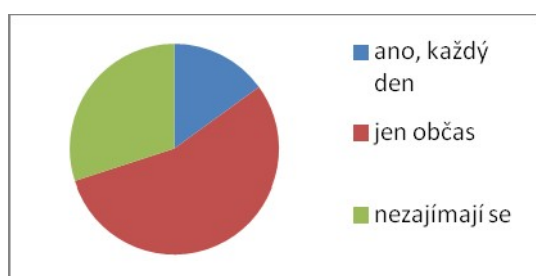
5. Líbí se ti ve třídě, ve které jsi?

ANO	71
NE	29

Necelé ¾ respondentů o této otázce uvedlo, že se jim ve třídě líbí. Více jak ¼ se ve třídě nelíbí.

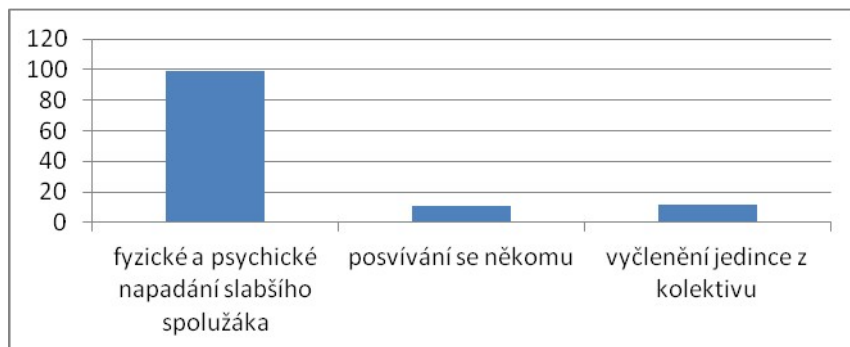
6. Zajímají se tvoji rodiče o to, jaké je klima (prostředí) ve vaší třídě?

ano, každý den	15
jen občas	55
nezajímají se	30

Touto otázkou jsem si ověřovala hypotézu číslo 2. Více jak polovina žáků uvedla, že se rodiče o klima třídy zajímají jen občas. 15 žáků odpovědělo, že se zajímají každý den a 30 jich uvedlo, že se rodiče vůbec o klima třídy nezajímají.

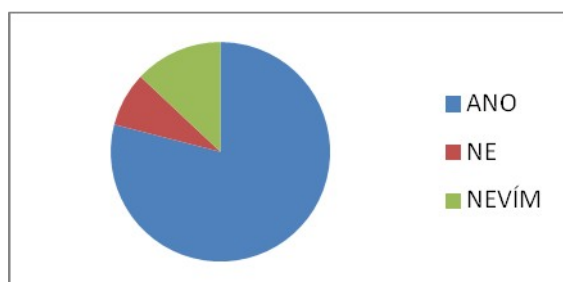
7. Co podle tebe znamená slovo šikana?

fyzické a psychické napadání slabšího spolužáka	99
posmívání se někomu	11
vyčlenění jedince z kolektivu	12

V této otázce měli respondenti možnost více odpovědí. Z celkového počtu odpovědí převažoval názor, že šikana znamená fyzické a psychické napadání slabšího spolužáka. V menší míře (11 žáků) převažoval názor, že se jedná o posmívání se někomu a 12 žáků uvedlo, že šikana znamená vyčlenění jedince z kolektivu.

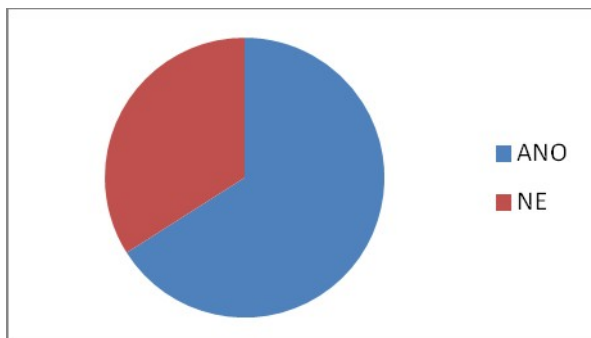
8. Myslíš si, že šikana je v dnešní době na školách velkým problémem?

ANO	79
NE	8
NEVÍM	13

U této otázky se většina žáků (celkem 79) přiklonila k názoru, že šikana je v dnešní době velkým problémem. Pouze 8 žáků nepovažuje šikana za problém. A 13 žáků neprojevilo žádný názor.

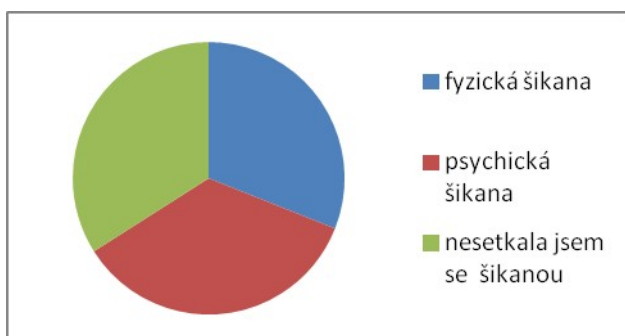
9. Setkal(a) ses někdy s chováním, které ti přišlo jako šikana?

ANO	66
NE	34

V této otázce jsem ověřovala hypotézu číslo 1. 2/3 respondentů uvedlo, že se již setkala s chováním připomínajícím šikanu. 1/3 z dotazovaných se s takovým chováním ještě nesetkala.

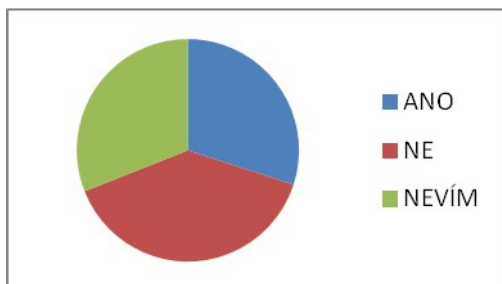
10. O jaký druh šikany se jednalo?

fyzická šikana	31
psychická šikana	35
nesetkala jsem se šikanou	34

Z těchto odpovědí vyplývá, že 1/3 respondentů se setkala s fyzickou šikanou, 1/3 s psychickou šikanou a 1/3 dotazovaných se se šikanou dosud nesetkala.

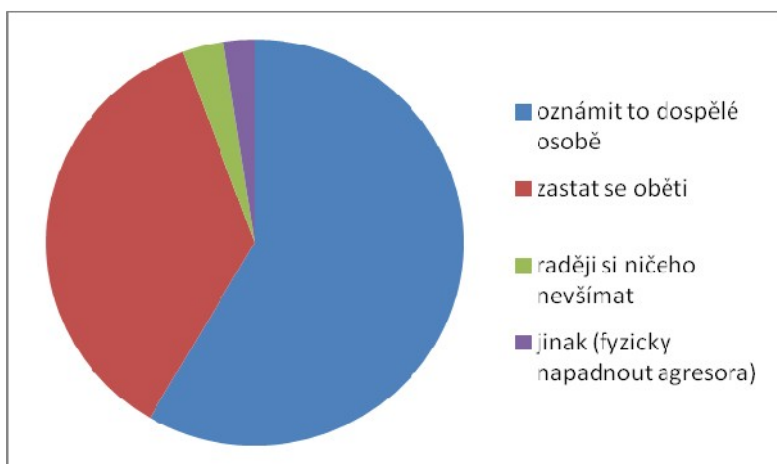
11. Obáváš se někdy toho, že se staneš obětí šikany?

ANO	30
NE	39
NEVÍM	31

Téměř 1/3 respondentů uvedla, že má obavy ze šikany. Více jak 1/3 žáků tyto obavy nemá. Zbývající 1/3 se k této otázce nedokázala vyjádřit.

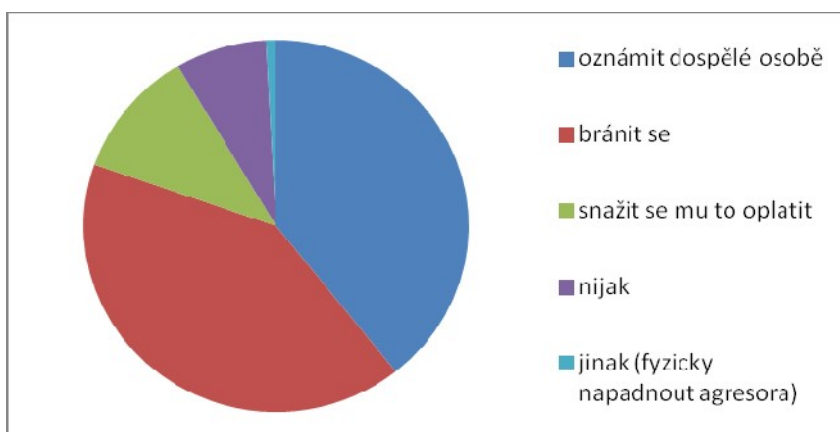
12. Jak myslíš, že by se měl člověk zachovat, když se stane svědkem šikany?

oznámít to dospělé osobě	73
zastat se oběti	45
raději si ničeho nevšímat	4
jinak (fyzicky napadnout agresora)	3

¾ dotazovaných se domnívá, že svědek šikany by měl vše oznámit dospělé osobě. Téměř polovina žáků by se oběti zastala. Malá část (4 žáci) by si raději ničeho nevšímalí a 3 žáci by se pokusili agresora napadnout.

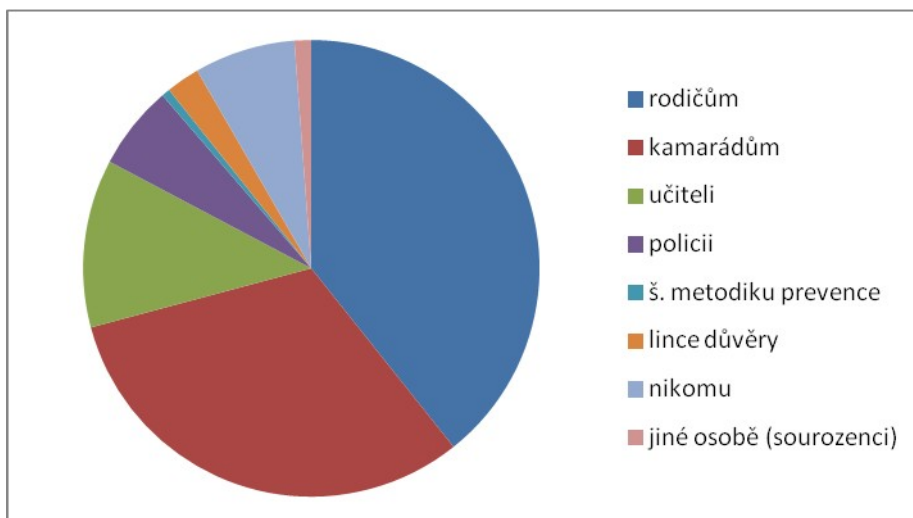
13. Jak by ses zachoval(a), kdyby ses stal(a) obětí šikany?

oznámít dospělé osobě	46
bránit se	48
snažit se mu to oplatit	13
nijak	9
jinak (fyzicky napadnout agresora)	1

V této otázce by 46 žáků oznámilo vše dospělé osobě, 48 by se snažilo bránit, 13 žáků by agresorovi útok oplatilo. 9 dotazovaných by na útok nereagovalo a 1 žák by agresora napadl.

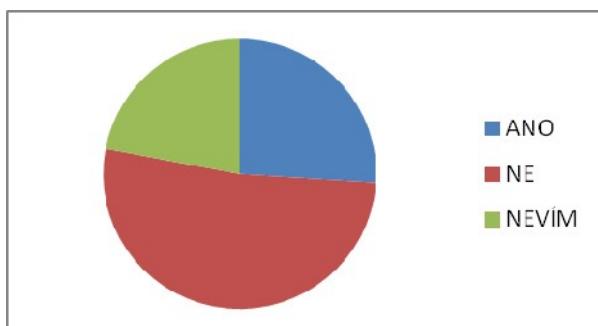
14. Komu by ses svěřil(a), kdyby ses stal(a) obětí šikany?

rodičům	66
kamarádům	53
učiteli	20
policii	10
školní metodik prevence	1
lince důvěry	4
nikomu	12
jiné osobě (sourozenci)	2

U této otázky mohli respondenti uvést více možných odpovědí. 66 žáků by se svěřilo svým rodičům, 53 žáků svým kamarádům. 20 dotazovaných by vyhledalo učitele a 10 žáků by vše oznámilo policii. 12 žáků by to nikomu neřeklo. 4 respondenti by zavolali na linku důvěry, 2 žáci by vše řekli svému sourozenci a pouze 1 žák by vyhledal školního metodika prevence.

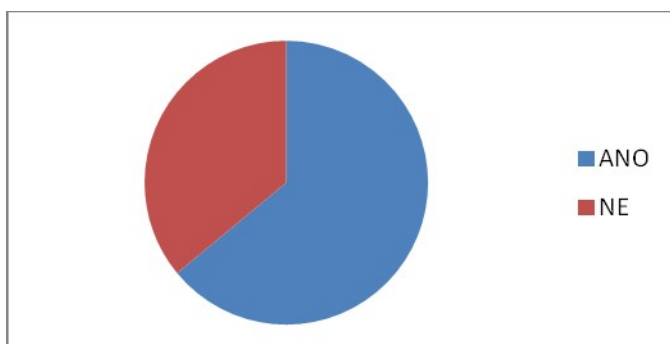
15. Myslí si, že učitelé dokážou ochránit žáky před šikanou?

ANO	26
NE	52
NEVÍM	22

Více jak polovina žáků si myslí, že učitelé nedokážou před šikanou ochránit. Více jak ¼ žáků odpovědělo kladně a méně jak ¼ nedokázala odpovědět.

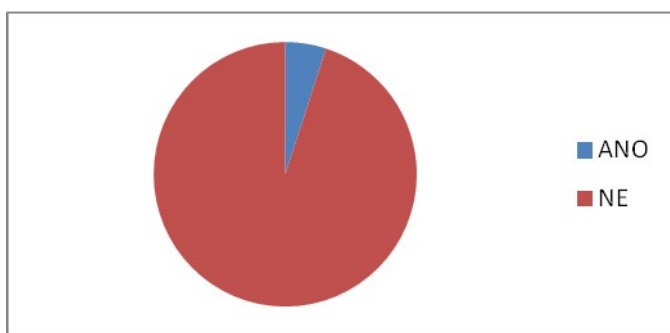
16. Máte na škole školního metodika prevence?

ANO	64
NE	36

Téměř 2/3 žáků vědělo, že je na škole školní metodik prevence, ale více jak 1/3 dotazovaných o této možnosti nevěděla.

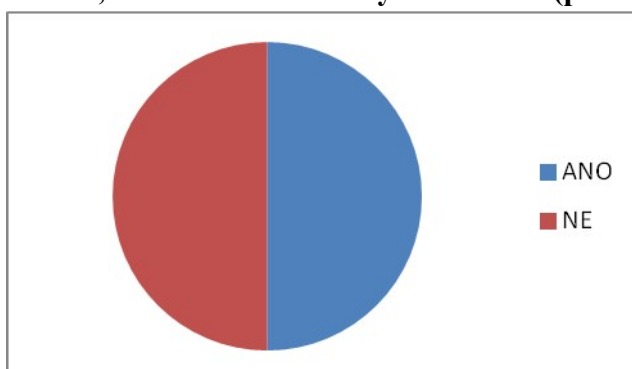
17. Znáš číslo na linku důvěry (pokud ano napiš ho)

ANO	5
NE	95

Zde jsem ověřovala hypotézu číslo 4, ze které mi vyplývá, že převážná všichni (95 dotazovaných) neznají číslo na linku důvěry. Pouze 5 žáků toto číslo zná.

18. Víš, co znamená slovo kyberšikana? (pokud ano, stručně popiš)

ANO	50
NE	50

V této jsem ověřovala hypotézu číslo 3. Z grafu je patrné, že polovina dotazovaných zná slovo kyberšikana a druhá polovina se s tímto názvem nesetkala.

6.3 Ověření hypotéz

K ověření hypotézy - **Žáci se s projevy šikany již někdy setkali. A to buď v psychické, nebo fyzické formě**, mi pomohla otázka číslo 11. Ptala jsem se žáků, zda se někdy setkali s chováním, které považovali za šikanu. Ze sta dotazovaných odpovědělo 66 žáků, že ANO. V otázce 12 jsem se dotazovala, zde se jednalo o psychickou nebo fyzickou šikanu. 31 žáků uvedlo fyzickou šikanu a 35 žáků psychickou.

Díky těmto výsledkům byla hypotéza verifikovaná.

Hypotézu – **Rodiče se dostatečně nezajímají o klima třídy (školy) kam jejich dítě chodí**, jsem ověřovala v otázce číslo 8. Žáků jsem se dotazovala, zda se jejich rodiče kromě prospěchu zajímají také o klima (prostředí) v jejich třídě. Ze sta dotazovaných jich 30 uvedlo, že se rodiče o klima třídy vůbec nezajímají. 55 rodičů se zajímá jen občas a jen 15 rodičů se zajímá pravidelně.

Z těchto výsledků vyplývá, že byla hypotéza verifikovaná.

K výsledku hypotézy – **ne všichni žáci vědí, co je to kyberšikana**, jsem dospěla pomocí otázky číslo 20. Z odpovědí žáků vyplývá, že polovina z nich ví, co znamená slovo kyberšikana. Druhá polovina žáků se s tímto slovem nesešla.

Díky těmto výsledkům byla hypotéza opět verifikovaná.

Hypotézu - **žáci neznají číslo na organizaci, která se zabývá problematikou šikany např. linka bezpečí**, jsem ověřila v otázce číslo 19. Jen pět žáků ze sta znalo číslo na linku důvěry. Někteří žáci uváděli číslo 112 nebo 158.

I tato poslední hypotéza byla verifikovaná.

Závěr

Na šikanu se stejně jako na úmrtí nebo jinou nešťastnou životní událost nezapomíná. Ano, postupem času se s touto bolestí člověk naučí žít, musí mít však kolem sebe takové lidi, aby se o ně dokázal opřít. Smutné však je, že ne každé dítě má to štěstí najít podporu a pomoc v rodině.

Alarmující vizitkou naší společnosti je, že se děti nechovají násilně kvůli nějaké vývojové vadě, ale na jejich chování má právě velký vliv společnost, ve které vyrůstají a výchovný styl rodičů. Neznamena to, že šikana je vynálezem dnešní uspěchané doby, naopak agrese se vyskytovala již v dávné minulosti. Byla však nazývána a vnímána jinak. Určitě se nám nepodaří šikanu ze školských zařízení úplně vymýtit. Nicméně učitelé by se měli alespoň pokusit tomuto nešvaru předcházet.

K tomu slouží již zmíněné preventivní programy. Podle mého názoru by tyto programy měly využít všechny školy. I kdyby měl preventivní program pomoci alespoň jednomu dítěti, které je obětí šikany a neví, kde hledat pomoc – i to je přece úspěch, nebo ne?!

V první části své bakalářské práci jsem šikanu zkoumala z hlediska teoretického, na závěr jsem svoje poznatky ověřovala v praxi. V praktické části jsem dotazníkovým šetřením zjišťovala postoj žáků šestých a devátých tříd k problematice šikany. Svoje dotazníkové šetření jsem provedla na ZŠ nám. 28. října v Tišnově. Všechny moje hypotézy se mi v dotazníkovém šetření potvrdily. Zjistila jsem, že problematika šikany je v dnešní době opravdu velkým problémem, který se nesmí v žádném případě podceňovat.

Myslím si, že moje práce by mohla dobře posloužit jak učitelům základních i středních škol, tak také rodičům. Ať už jsou to rodiče šikanujícího dítěte, tak rodiče agresora. Práce může ale také posloužit rodičům, kteří se bojí, že by se právě jejich dítě mohlo stát obětí šikany.

Resumé

Moje bakalářská práce nese název **Šikana v prostředí základní školy**. Práci jsem rozdělila do šesti kapitol. V prvních pěti kapitolách se věnuji šikaně spíše ze stránky teoretické. Vymezuji pojem šikana, oběť, agresor. Věnuji se také fázím šikany. V páté kapitole se zaměřuji na prevenci a řešení šikany.

V poslední kapitole jsem svoje poznatky o šikaně ověřovala v praxi. Vybrala jsem si jednu z metod kvantitativního průzkumu a to dotazníkové šetření. Svoje hypotézy jsem ověřovala na ZŠ nám. 28 října v Tišnově.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou šikany na základní škole. Pozornost je věnována aktérům šikany, vývojovým stádiím, řešením šikany a její prevencí. V praktické části se věnuji zjišťování postojů žáků jedné základní školy k problematice šikany.

Klíčová slova

Děti, mládež, patologické jevy, šikana, agresor, oběť, řešení, prevence, organizace.

Annotation

Bachelor thesis deal with the issue of bullying at elementary school. The attention is focused to the participants of bullying, developmental phases as well as to solutions and prevention of bullying. Practical part is engaged in looking into the attitudes to the problem of bullying.

Key words

Children, youth, pathological phenomena, bullying, agresor, victim, solution, prevention, organization.

Seznam použité literatury

- BOURCET, STEPHANE. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2006, 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
- DUBIN, NICK. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, 184 s. ISBN 978-80-7367-553-0.
- ELLIOTOVÁ, MICHAELA. *Jak ochránit své dítě*. 3.vyd. Praha: Portál, 1995, 160 s. ISBN 80-7178-419-2.
- ERB, HELMUT. *Násilí na škole a jak mu čelit*. 1.vyd. Praha: Amulet, 2000, 126 s. ISBN 80-86299-22-8.
- HARTL PAVEL, HARTLOVÁ HELENA. *Psychologický slovník*. 2.vyd. Praha: Portál, 2009, 776 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
- JANDOUREK, JAN. *Sociologický slovník*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, 288 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- KOLÁŘ, MICHAL. *Skrytý svět šikanování na školách*. 2.vyd. Praha: Portál, 2000, 128 s. ISBN 80-7178-409-5.
- KOLÁŘ, MICHAL. *Bolest šikanování*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80-7178-513-X.
- KOHOUTEK, JIŘÍ. *Sebevražedné chování*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003, 128 s. ISBN 80-7978-732-9.
- MARTÍNEK, ZDENĚK. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1.vyd. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MIOVSKÝ, MICHAL a spol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1.vyd. Praha: Togga, 2010, 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- PÖTHE, PETER. *Dítě v ohrožení*. 2.vyd. Praha: G plus G, 1999, 186 s. ISBN 80-86103-21-8.
- SDRUŽENÍ SANAMIN. *Drogy – otázky a odpovědi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2007, 200 s. ISBN 978-80-7367-223-2.
- SHARRY, JOHN. *Řešíme problémy s výchovou dětí a dospívajících*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2006, 143 s. ISBN 80-251-1295-0.
- VÁGNEROVÁ KATEŘINA a spol. *Minimalizace šikany*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
- ELLIOTT JULIN, PLACE MAURICE. *Dítě v nesnázích – prevence, příčiny terapie*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002, 208 s. ISBN 80-247-0182-0.

Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, účinnost od 01. 01. 2001.

Informační brožura – David Čáp - *Šikana: mýty a realita*

Internetové zdroje

www.msmt.cz

www.policie.cz

www.tisnov-zs28.cz

www.linkabezpeci.cz

www.psychoweb.cz

www.marihuana.cz

www.kybersikana.eu

www.kurakovaplice.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1. Vzor dotazníku použitého v praktické části

Příloha č. 1. Vzor dotazníku použitého v praktické části

Ahoj, chtěla bych tě poprosit o vyplnění tohoto anonymního dotazníku. Tento výzkum použiji jako praktickou část ve své bakalářské práci.

Předem moc děkuji

Simona Pokorná

1) Jsi

- a) chlapec
- b) dívka

2) Tvůj věk

3) Bydlíš

- a) v Tišnově
- b) mimo Tišnov

4) Jaký je tvůj průměrný prospěch ve škole?

5) Složení vaší třídy je?

- a) převažují dívky
- b) převažují chlapci
- c) je to vyrovnané

6) Máš ve třídě kamaráda/kamarádku?

- a) ano, mám spoustu přátel
- b) mám jednoho dobrého kamaráda/kamarádku a to mi stačí
- c) ve třídě nemám přátele, ale moc bych je chtěl (a)
- d) ve třídě nemám přátele a ani mi to nevádí

7) Líbí se ti ve třídě, ve které jsi?

- a) ANO
- b) NE

8) Zajímají se tvoji rodiče kromě prospěchu i o to, jaké je klima (prostředí) ve vaší třídě?

- a) ano, téměř každý den
- b) jen občas
- c) nezajímají se

9) Co podle tebe znamená slovo šikana?

- a) fyzické nebo psychické napadání slabšího spolužáka
- b) posmívání se někomu
- c) když třída vyčleňuje jedince z kolektivu

10) Myslíš si, že šikana je v dnešní době na školách velkým problémem?

- a) ANO
- b) NE
- c) NEVÍM

11) Setkal (a) jsi se někdy s chováním, které ti přišlo jako šikana?

- a) ANO
- b) NE

12) O jaký druh šikany se jednalo?

- a) fyzická šikana
- b) psychická šikana
- c) nesetkal (a) jsem se šikanou

13) Obáváš se někdy toho, že se staneš obětí šikany?

- a) ANO
- b) NE
- c) NEVÍM

14) Jak myslíš, že by se měl člověk zachovat, když se stane svědkem šikany?

- a) oznámit to dospělé osobě (rodiče, učitel apod.)
- b) zastat se oběti
- c) raději si ničeho nevšímat
- d) jinak

15) Jak by ses zachoval(a) kdyby ses stal(a) obětí šikany?

- a) oznámil (a) bych to dospělé osobě (rodiče, učitel apod.)
- b) bránil (a) bych se
- c) snažil (a) bych se mu to oplatit
- d) nijak
- e) jinak

16) Komu by ses svěřil(a), kdybys ses stal(a) obětí šikany?

- a) rodičům
- b) kamarádům
- c) učiteli
- d) policii
- e) školnímu metodiku prevence
- f) lince důvěry
- g) nikomu
- h) někomu jinému

17) Myslíš si, že učitelé dokážou ochránit žáky před šikanou?

- a) ANO
- b) NE
- c) NEVÍM

18) Máte na škole školního metodika prevence?

- a) ANO
- b) NE

19) Znáš číslo na linku důvěry? Pokud ano, napiš ho.

20) Víš, co znamená slovo kyberšikana? Pokud ANO, stručně popiš